

Βασίλειος Μαούτσος
27/9/11,

Μεταψυχολογικό Σεμινάριο
'Ελληνικό Ινστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης'
'The Moses of Michelangelo', 1914, Τόμος XIII

Σ' αυτή την πλέον κρίσιμη χρονική στιγμή της εξέλιξης της ψυχανάλυσης και της σκέψης του Freud που η μεταψυχολογική του σκέψη μετά από το 'Totem and Taboo' (1913) βρίσκεται στο απόγειο της κινητικότητάς της έρχεται η μελέτη του Freud περί της κίνησης του σώματος ενός εκ των γλυπτών έργων του Michelangelo που βρίσκεται στον Saint Pietro της Ρώμης. Εδώ ο Freud δεν συμφωνεί με τους προηγούμενους μελετητές του έργου περί του θυμού που είναι έτοιμος να εκφράσει ο Μωυσής προς τους άπιστους συμπατριώτες του μόλις διαπίστωσε ότι το γύρισαν στην ειδωλολατρία ενώ εκείνος με τόσο κόπο πήγε να παραλάβει από τον ίδιο τον Θεό τις δέκα εντολές πάνω στο όρος Σινά. Θεωρεί ο Freud ότι ο Μωυσής ήταν μεγάλος ηγέτης που δεν θα έπεφτε τόσο χαμηλά αντιδρώντας ενστικτωδώς και με θυμό σε μία τέτοια χρονική στιγμή που ούτε λίγο ούτε πολύ θα εκρίνετο ανεπιστρεπτί το μέλλον αυτής της ίδιας της ανθρωπότητας. Μία απλή έκφραση θυμού από την πλευρά του Μεγάλου Προφήτη θα ήταν άκρως αντιφατικό. Ο Μωυσής ήταν υπεράνθρωπος όπως κάθε καλός Πατέρας, κάθε καλός Εραστής, κάθε καλός Ποιμενάρχης. Ο Μωυσής είχε τα κρυμμένα του ένστικτα αλλά είχε και το μεγαλειώδες σκεπτικό για το μέλλον του λαού του και της ανθρωπότητας. Ο ίδιος ο Θεός τον είχε επιλέξει για να πει στους ανθρώπους την τελική αλήθεια. Έτσι ο Michelangelo αν και θυμωμένος ελέγχει απόλυτα το θυμό του όπως μας εξηγεί ο Freud με βάση την θέση του δείκτη της δεξιάς χειρός του, την θέση μέρους της γενειάδας, την θέση των Πλακών και των δακτύλων των ποδιών του. Εν κατακλείδι, ο Μωυσής βρισκόταν σε φοβερή 'ψυχική σύγκρουση' αντικρίζοντας τον λαό του αλλά ηγέρθη υπεράνω των απλών ανθρωπίνων αντιδράσεων και εξέφρασε τον εαυτό του ως γνήσιος αντιπρόσωπος του Θεού επί της γης. Ο Freud παραδέχεται πέραν πάσης αμφιβολίας ότι ένα έργο τέχνης μπορεί να νομίζει ο κριτικός ότι το έχει αντιληφθεί ενώ ο καλλιτέχνης να βρίσκεται πλήρως ανημέρωτος περί της υποτιθέμενης αλήθειας που εκφράζει το ίδιο το έργο του. Εδώ η λειτουργία του ασυνειδήτου κατά τον Freud πλήττει εξ ίσου κριτικό και καλλιτέχνη αφού ο καθένας εξυπηρετεί τις δικές του ανάγκες μέσω του έργου τέχνης χωρίς επίγνωση των αντιστοίχων κινήτρων. Όμως ο Freud με το συγκεκριμένο του έργο πάει πολύ πέραν αυτών των κοινότυπων θέσεων. Αφήνοντας προς στιγμή κατά μέρος το συγκεκριμένο γλυπτό είναι δυνατόν ποτέ να ισχυριστούμε ότι ο 'Πατέρας', ο 'Θεός', ο 'Μωυσής', ο 'Ποιμενάρχης', είναι το ίδιο με τον κάθε κοινό θνητό? Αν ο Μωυσής ξέσπαγε σε έναν ανόητο θυμό πετώντας στο χώμα σαν άχρηστες πέτρες τις υπέρτατες γραφές της ανθρωπότητας τότε γιατί ο Michelangelo να τον αναπαραστήσει σε γλυπτό και να μην είχε προτιμήσει να αναπαραστήσει τον μανάβη ή τον μπακάλη της γειτονιάς του! Συνεπώς, είτε ψέμα είτε αλήθεια η ερμηνεία του Freud δεν έχει καμία απολύτως σημασία! Το σημαντικό είναι ότι ο Μωυσής είχε δυνατές άμυνες που τον έκαναν ικανό να αναστέλλει τις σεξουαλικές και επιθετικές του επιθυμίες έναντι των υπηκόων του και που κάθε θαυμαστής του οφείλει να τις ανακαλύψει πάνω στο γλυπτό προς όφελός του. Ποτέ από το γλυπτό του Μωυσή ο νευρωτικός θαυμαστής δεν ωφελείται αν αρνείται να ανακαλύπτει τις τεράστιες διαφορές του από τον ταπεινό μανάβη της γειτονιάς του. Μέσα από το ξεκάθαρο και συγχρόνως τραγικό μήνυμα αυτού του έργου ο Freud εισάγει την απίθανη λεπτομέρεια της ανθρώπινης φαντασίωσης σε κάθε της διάσταση προκειμένου να προωθήσει την επίλυση της Οιδιποδειακής του ψυχοσύγκρουσης και φυσικά η τέχνη παραμένει ένα πανίσχυρο εργαλείο προς επίτευξη των φαντασιώσεων που εξυπηρετούν αυτόν τον σκοπό.